

Gerard GROENEVELD, *Nieuwe boeken voor den nieuwen tijd*. Uitgeverij De Amsterdamsche Keurkamer, 1932-1944. Uitgeverij SDU, Den Haag, 1992.

Helaas ontbreekt in Nederland nog altijd een geschiedenis van de negentiende en twintigste eeuwse uitgeverijen en uitgevers, zoals Vlaanderen deze kent met de studie van Ludo Simons. Een wel geheel onontgonnen gebied bij dit onderwerp was tot voor kort de uitgave van fascistische en nationaal-socialistische literatuur. Op dit punt is er echter de laatste tien jaar een en ander ten goede veranderd. J.J. Kelder publiceerde in 1983 een studie over De Schouw, het tijdschrift van de Nederlandse Kultuurkamer en in 1985 organiseerde de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag een tentoonstelling met de veelzeggende titel „De Nieuwe Orde en de Nederlandse letterkunde 1940-1945”. Andere schrijvers die in het afgelopen decennium de letterkunde en de letterkundigen in dienst van de „Nieuwe Orde” hebben bestudeerd, zijn F. van den Bogaard, W.S. Huberts, M.C. van den Toorn en last but not least A. Venema. Het omvangrijke oeuvre van de laatste schrijver is echter omstreken. Hij gaat onverbiddelijk uit van een goed-fout schema en kent geen andere criteria. Het boek van Groeneveld over de uitgeverij van George Kettmann Jr. gaat niet van een dergelijk a priori uit. De lezer trekke zelf zijn conclusies.

Groeneveld heeft in zijn boek alle aspecten van de uitgeverij „De Amsterdamsche Keurkamer” vanaf de oprichting in 1932 tot aan het uiteindelijke faillissement in 1952 nauwgezet behandeld. We lezen over de oprichting en doelstelling, over de fondsvorming (een lijst met alle publikaties van de uitgeverij is opgenomen), over de propaganda en de afzetkanalen, de relaties met de auteurs en met collega-uitgevers en over de recensies van de uitgaven. De studie kan wat dat betreft model staan voor verder onderzoek naar verwante uitgeverijen als „Hamer”, „Roskam”, „Oceanus”, „Westland” en „Nenasu”, de officiële uitgeverij van de Nederlandse Nationaal-Socialistische Beweging (NSB) van Anton Mussert.

Kettmann was al vroeg lid van de NSB (1932, met lidnummer 302), maar hij wilde zijn uitgeverij toch los van de partij houden. De eerste publikaties gingen dan ook over Mussolini. Spoedig echter kwamen er werken met de duidelijke anti-semitische strekking en werd duidelijk dat het doel van het fonds de verspreiding van het nationaal-socialistische gedachtegoed was. Overigens moesten er ook niet-ideologische uitgaven, zoals detectives tussendoor verschijnen om de zaak financieel draaiend te houden.

Groeneveld hanteert bij het vaststellen van het nationaal-socialistische gehalte van het fonds de criteria van de literatuur-historicus Ernst Loewy. Deze criteria zijn een sterke invloed van de romantiek (irrationalisme, pseudo-historie en geloof in autoriteit), provincialisme (volks en bloed en bodemdenken), militant nationalisme en pseudo-revolutionaire strijd (de Führerverering).

Juist de verheerlijking van de eigen bodem en taal boden als „volkse” elementen aanknopingspunten met de Dietse gedachte. Kettmann haakte daar ook op in en in zijn eigen dichtbundel, *De Jonge Leeuw* (1935), schreef hij in zijn gedicht „De Dietschers”

„Eens zal van deur tot deur het woord  
kort als een glinstering rondgaan en ons wekken;  
in dien nacht wordt paraat de trom gehoord,  
om voor ons Dietschland op te trekken.”

Tot 1940 speelde het Dietsland-motief een belangrijke rol in het fonds, ook al kraakte de criticus Menno ter Braak Kettmann's „snorkende propaganda voor Dietschland”. Zo verscheen in 1936 een bundel *Ochtendappèl*, waarin rond het Dietse ideaal dichters uit Noord en Zuid verenigd waren. Uit Vlaanderen deden mee: Wies Moens, Ferdinand Vercocke en Marcel van de Velde. Jef Hinderdael mocht niet meedoen. Hij was te Germaans. Die uitsluiting zou overigens niet lang duren!

In het Dietsland-kader paste ook een heruitgave van René de Clercq's *Noodhoorn*. Hoewel Elza de Clerck akkoord was gegaan met een heruitgave, weigerden de overige erven hun instemming te geven. Uiteindelijk verschenen een vijfde en zesde druk bij Nenasu door toedoen van de familieadvocaat mr. A.J. van Vessem. Slechts een restant van de vierde druk uit 1931 verscheen bij de Amsterdamsche Keurkamer, voorzien van een rode stempel van de nieuwe uitgeverij en van een nieuwe omslag, ontworpen door M. Meuldijk.

In de speciale prozareeks „De Dietsche Tuin” verscheen in 1936 van Emile Buysse, *Parade in den herfstnacht*, de geschiedenis van een jonge Vlaming die voor Dietsland wilde strijden. Kort werd er ook samengewerkt met de Brusselse uitgeverij De Phalanx van Julien Bernaerts. Wies Moens legde de contacten en van hem werd de bundel *De Dooden Leven* uitgegeven. Commercieel was het geen succes. In 1941 zat Kettmann nog met een voorraad. Het was vermoedelijk qua inhoud (schetsen over Vlaamse voormannen) te zeer op Vlaanderen gericht.

Kassucces voor Kettmann was de door Steven Barends vertaalde Nederlandse editie van Hitler's *Mein Kampf*. Hiervan verkocht hij er 110.000 en nog eens 40.000 in België via de uitgeverij Steenlandt. Andere typisch in de nationaal-socialistische ideologie passende uitgaven waren de in 1940-1941 verschenen publikaties van P.E. Keuchenius en G.W. Hylkema over rassenleer en eugenetica. Meer in het Dietse kader pasten de boeken van E. Meulenbergh en C.G.S. Sandberg over Zuid-Afrika en de Boerenoorlog.

Vanaf 1940 ging Kettmann snel de Germaanse kant op en koos hij voor de SS-richting. Toch bleef in zijn fonds het Dietse element aanwezig. Een succes werd het duidelijk anti-Joodse vervolg op de Vos Reinaerde dat Robert van Genechten schreef onder de titel *Van den Vos Reinaerde; ruwaard Boudewijn en Jodocus* (1941). In dit werk werd het rijk van koning Nobel na diens dood geïteisterd door Jodocus, het neushoorn-dier. Reinaert wist dit chaos brengende en parasiterende dier te verdrijven. Van dit boek is ook nog een tekenfilm gemaakt, maar die is niet in roulatie gebracht.

Poëzie, waarin dichters uit Noord en Zuid te samen verschenen, bleef uitkomen. Nog in 1944 stelde Henri Bruning de bundel *Gelaat der dichters, een keuze uit de hedendaagse revolutionaire poëzie in Noord-en Zuid-Nederland* samen. Er waren acht Vlaamse dichters in vertegenwoordigd (Moens, Vercocke, Blanka Gijssels, Verbeeck, Peleman, Coupé en Joostens). Werk van Filip de Pillecyn is niet meer verschenen in de in 1944 nieuw op te zetten „Feldpost-reeks” (nomen est omen).

Uiteindelijk heeft Kettmann, die zelf naar het Oostfront trok, de nationaal-socialistische keuze voor een opgaan van Nederland en Dietsland in het Groot-Germaanse Rijk gemaakt. Deze keuze wordt vanaf 1940 ook duidelijk in zijn fonds tot uitdrukking gebracht, maar iets van het Dietse ideaal bleef gehandhaafd. Waarbij uiteraard aan de lezer van nu de keuze is of Kettmann het Dietse ideaal werkelijk een dienst heeft bewezen. De goed geschreven en wel gedocumenteerde studie van Groeneveld biedt de lezer daartoe alle mogelijkheid.

P. VAN HEES